

УДК 37.016:811.133.1:792

Ольга Осова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології
Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто окремі аспекти проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами театральної педагогіки. З'ясовано, що серед шляхів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є розробка нових педагогічних технологій, однією із яких є театральна педагогіка. Проведено аналіз теоретичних праць фахівців, який свідчить, що упровадження студентського театру істотно доповнює традиційну професійну підготовку у ВНЗ, а саме: розвиває психофізичний апарат майбутнього педагога, його іншомовні комунікативні, кінестетичні й просторово-організаційні дії, що відбуваються на рівні його професійно-педагогічної компетентності.

Ключові слова: театральна педагогіка, інноваційні педагогічні технології, професійно-педагогічна компетентність, вчитель іноземної мови.

Лит. 10.

Ольга Осова, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранной филологии
Комунального учреждения "Харьковская гуманитарно-педагогическая академия"
Харьковского областного совета

ТЕАТРАЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА КАК ИННОВАЦИОННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются отдельные аспекты проблемы формирования профессионально-педагогической компетентности будущих учителей иностранного языка средствами театральной педагогики. Выявлено, что одним из способов формирования профессионально-педагогической компетентности будущих учителей иностранного языка является разработка новых педагогических технологий, одной из которых является театральная педагогика. Анализ теоретических работ ученых свидетельствует о том, что внедрение студенческого театра значительно дополняет традиционную профессиональную подготовку в ВУЗе, а именно: развивает психофизический аппарат будущего педагога, его иноязычные, коммуникативные, кинестетические, пространственно-организационные действия, что в целом отображается на уровне его профессионально-педагогической компетентности.

Ключевые слова: театральная педагогика, инновационные педагогические технологии, профессионально-педагогическая компетентность, учитель иностранного языка.

Olha Osova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Foreign Language Department
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy"
Kharkiv Regional Council

THE THEATRE PEDAGOGY AS AN INNOVATIVE TECHNOLOGY OF TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

The article deals with the certain aspects of the problem of formation of professional pedagogical competency of future foreign language teachers by means of theatre pedagogy. It is found out that the professional pedagogical competency of future foreign language teachers can be formed with the help of new pedagogical technologies, one of which is the theatre pedagogy. The analysis of theoretical works of domestic and foreign specialists proves that the introduction of students' theatre significantly complements the traditional professional training in the higher educational establishments. It develops the future teachers' psychophysical apparatus (psychotechnics), their foreign language communicative skills, kinesthetic and spatial organizational actions, which influence the professional communicative expressiveness, the formation of specialists' integrated individual-professional quality – the aesthetic experience – the educators' aesthetic knowledge, the self-actualization and the cognitive skills.

The theatre pedagogy stipulates the development of teachers' accurate pronunciation, their logic and speech competence in general. Doing the process of training exercises at speech stage, the future foreign language teachers have an opportunity to notice the real and possible mistakes of communication, the psychological inefficiency in solving the certain pedagogical and psychological situations. It is mentioned that it is the system of K. S. Stanislavskiy as scientifically-grounded actors' training underlies the improvement of teachers' speech training and selection of training exercises for the participants of students' theatre.

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

It is found out that the technology of theatre pedagogy solves the problem of verbal action development and promotes the creativity of future educators. The application of the afore-mentioned technology in higher educational establishments contributes to the formation of the well-trained voice of future teachers of foreign language, the development of intonation, propositional logic, which draws listeners' attention and keeps it on the necessary level, it promotes the formation of mental images and simplifies the information processing. However, the efficiency of the above-mentioned technology depends on the well-defined work stages and setting the clear action tasks for students.

Keywords: *the theatre pedagogy, the innovative pedagogical technologies, the professional pedagogical competency, a teacher of foreign language.*

Постановка проблеми. Модернізація вітчизняної освіти та її входження у загальноєвропейський освітній простір висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Одним із основних напрямів освіти вбачається підготовка нової генерації педагогів, здатних до креативної, творчої, продуктивної діяльності. У Законі України “Про освіту” зазначається, що “метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання піднесених моральних цінностей, формування громадян, готових до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій підставі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу” [2].

Суспільство потребує вчителів іноземної мови, які відзначаються високим рівнем комунікативної культури, творчості, міжкультурної толерантності. Безперечно, нові вимоги актуалізують проблему удосконалення професійно-педагогічної компетентності вчителя іноземної мови, сприяють пошуку інноваційних освітніх технологій. Важливе місце в багаторівневих комунікативних відносинах у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови належить студентському театру як ефективній формі розвитку й саморозвитку майбутнього педагога з позиції сценічно-педагогічної дії.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вивчення науково-педагогічних джерел [1 – 6] свідчить про те, що останнім часом значно збільшився інтерес учених до питань, що стосуються розвитку шкільної театральної педагогіки. З іншого боку, узагальнення наукової літератури з теми дослідження свідчить про те, що увага більшості педагогів зосереджена на загальному розгляді питання “шкільна театральна педагогіка” (Л.М. Некрасова, О.О. Лапіна, С.В. Нікітін) або стосується окремих аспектів її використання на уроках іноземної мови (Ю.Г. Кропов, А.А. Архітекторова, Є.В. Дзюїна, О.О. Колеснікова). Отже, на сьогодні в науково-педагогічних дослідженнях України проблема використання театральної педагогіки як інноваційної технології підготовки

майбутніх учителів іноземної мови вивчена недостатньо.

Метою статті є розкриття ключових аспектів проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами театральної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Орієнтація освіти на компетентнісний підхід сприяє збереженню відповідності освіти до потреб сучасного економічного розвитку нашої держави та цивілізації в цілому. Як відомо, розуміння компетентнісного підходу базується на суті основного поняття, що лежить в його основі – поняття “компетентність”. Професійно-педагогічна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови – це інтегративна сукупність якостей фахівця, яка відображає рівень його особистого, соціально-естетичного досвіду, готовність до розвитку та вдосконалення професійної діяльності, свідоме володіння мовними засобами вираження смислових відношень [6, 29].

Професійно-педагогічну компетентність майбутні вчителі отримують шляхом розвитку різних компетенцій у процесі вивчення іноземної мови, шляхом ознайомлення з різноманітними методами і прийомами навчання іноземної мови в галузі дидактики, методики, психології, лінгвістики, формування готовності до праці через залучення до виконання професійно-орієнтованих завдань.

Серед шляхів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є розробка нових педагогічних технологій, що відповідають сучасним соціальним, економічним, моральним та освітнім потребам. Однією із таких технологій є театральна педагогіка. Як зазначає І.А. Зязюн, використовуючи надбання театральної педагогіки, зокрема систему К.С. Станіславського, педагог будь-якого профілю знайде відповіді на непрості проблемні питання освіти і виховання людини, які, на жаль, у підручниках з педагогіки залишаються поза увагою. На думку вченого, кожен, хто обирає педагогічну професію, стикається з проблемою відсутності в теорії педагогіки розділу, присвяченого розвитку практичних умінь на

підсвідомому рівні. З'ясувавши сутність естетичних почуттів, їх змістовну наповненість, учителі матимуть змогу впровадити їх не тільки в акторську, але й у педагогічну дію. "Здатність і вміння володіти власними почуттями, використовуючи їх за допомогою техніки і технології фахового вибору для спілкування з людьми, для розвитку і удосконалення їх людяності – чи не найперший показник майстерності актора і педагога", – зазначає вчений у популярній науковій праці "Краса педагогічної дії" [3, 302].

На думку Ю. Єлісєнко, театральна педагогіка володіє чималим арсеналом прогресивних форм і методів практичного опанування матеріалу, напрацьованих методик постановки голосу, розвитку його діапазону, сили, виразності тощо. Досвід театральної педагогіки може бути використаний не лише професійними акторами, режисерами, театрознавцями, а й тими спеціалістами, чия діяльність пов'язана з голосом, усним мовленням, ораторським мистецтвом, зокрема педагогами [7, 200].

Важливим елементом професійно-педагогічної майстерності вчителя іноземної мови є комунікативні вміння, тобто вміння утримувати увагу учнів, адекватно сприймати та розуміти їх психологічний стан у даний момент, рівень уважності, наявність інтересу, ступінь розумової втоми, фізичного самопочуття. Але головним знаряддям спілкування і взаєморозуміння людей, на думку О. Сисєвої, є мова. Учитель повинен професійно володіти багатствами мови: тембром, інтонацією голосу, його силою, чіткістю, звучністю, а також допоміжними засобами виразності. Рухи, жести, міміка, що супроводжують мовлення вчителя, повинні бути красивими, витонченими, доцільними, адже зайві рухи та жести відвертають увагу учнів [1, 27].

З огляду на зазначене вище доцільним є використання специфічних технологій, які водночас є творчим процесом, спрямованим на цілісний розвиток студента, його вдосконалення для досягнення особистісних вершин в обраній ним сфері професійної діяльності.

Формуючи особистість майбутнього вчителя іноземної мови засобами театру, ми насамперед розвиваємо його психофізичний апарат. Існує досить стійке переконання, що розумова діяльність пов'язана з високою активністю мозку. А ефективність розумової діяльності людини залежить від її індивідуально-типологічних властивостей і функціонування центральної нервової системи [10, 152]. Закономірно, що результатом активної взаємодії зовнішніх і

внутрішніх, фізичних і психічних факторів діяльності людини є народження творчості й образного, символічного мислення. Внутрішні елементи психотехніки (дія, увага, уява, спілкування, емоційна пам'ять, почуття правди й віри, почуття темпу й ритму) та зовнішня фізична форма втілення (міміка, голос, мова, інтонація, рух, пластика) тут розглядаються у стійкій взаємодії. Відомий театральний режисер, педагог О. М. Поламишев звертає увагу на те, що "Психотехніка актора повинна бути такою гармонійною, щоб уже з появою у свідомості актора думки про необхідність якогось вчинку, тіло його мусило б тієї ж миті почати виконувати визначену характером вчинку суворо конкретну дію, і навпаки, якщо тіло актора з певних причин ще не почало виконувати якісь фізичні дії, тоді його психіка миттєво має реагувати – вирішувати, як учиняти йому надалі" [5, 219]. Отже, володіння психофізикою як інструментом – дозволяє акторові, так само як і педагогу, повноцінно й професійно працювати на сцені, перед аудиторією незалежно від натхнення, а точніше – входить в потрібний творчий стан саме тоді, коли це необхідно; вольовим зусиллям досягати правильного творчого самопочуття.

Зазначимо, що методологічним підґрунтям для розвитку й формування психофізичного апарату студента є система К.С. Станіславського, яку в подальшому розвивали М.О. Чехов, С.В. Гіппіус, П.М. Єршова, М.Й. Кнебел та ін. Метою їхніх систем виховання актора є свідоме оволодіння людиною власним психофізичним апаратом, уміння співвідносити свої дії з діями партнера, партнерів, уміння залишатися собою в умовній ситуації, у так званих запропонованих обставинах.

Для досягнення якісних результатів у формуванні психотехніки потрібно враховувати психолого-фізіологічні особливості учасників театральних колективів. Укладаючи комплекс вправ, необхідно добирати їх залежно від віку, статі, психологічних і фізичних особливостей студентів. Виконання вправ на психофізичний розвиток майбутніх педагогів передбачає таку послідовність дій:

- ознайомлення студентів із елементами психотехніки й функціональною системою;
- виявлення індивідуальних особливостей функціонування біомеханічної системи кожної особистості, недоліків органічного й неорганічного характеру, а також специфіки психічних реакцій (темпераменту, уваги, емоційної збудливості, асоціативної пам'яті, психомоторики);

- удосконалення на основі комплексного тренування психофізичного апарату учасника театрального колективу – майбутнього педагога.

Отже, психофізичні вправи допомагають виявити, розвинути та реалізувати інтелектуально-творчий потенціал кожного студента-майбутнього педагога.

К.С. Станіславський, досліджуючи елементи творчості, спирається на природні, психологічні закономірності взаємодії людини з навколишнім її світом. Такий універсальний підхід дозволяє говорити про те, що перераховані вище елементи слід використовувати у процесі педагогічної дії в обставинах уроку [9]. На думку К.С. Станіславського, внутрішня робота над собою полягає у виробленні психічної техніки, що дозволяє артисту викликати в собі творче самопочуття, за якого в нього з'являється натхнення. Зовнішня робота над собою полягає у підготовці тілесного апарату до втілення ролі й точної передачі її внутрішнього життя. Робота над роллю полягає у вивченні духовної сутності драматичного твору, того "зерна", із якого його створено, і яке визначає його зміст, як і зміст складових компонентів його ролей [8, 422].

Театральна педагогіка передбачає не лише розвиток правильної вимови педагогів, але й логіки, мовленнєвої компетентності загалом. Виконання тренінгових вправ зі сценічного мовлення демонструє майбутньому вчителю іноземної мови реальні й можливі помилки у спілкуванні, психологічну неефективність у вирішенні окремих педагогічних і психологічних ситуацій. Закономірно, що саме система К.С. Станіславського як наукове обґрунтування виховання актора стала першоосновою для вдосконалення мовленнєвої підготовки учителя й добору вправ тренінгу для учасників студентського театру.

Слід зазначити, що термін "словесна дія", який все частіше використовується в педагогічній практиці, введено до наукового обігу К.С. Станіславським. У широкому розумінні цим поняттям визначено професійне мовлення педагога – голос і мову. Завдяки словесній дії учитель здійснює інтелектуальний, емоційний, образний, моральний вплив на свого вихованця. Словесна дія запевняє, викликає відповідні почуття, роздуми, формує певне ставлення до почутого від педагога. Безперечно, що переконлива, правдива, емоційно забарвлена словесна дія залучає учнів до спільної праці, створює творчу атмосферу співпереживання.

Технологія театральної педагогіки вирішує проблему розвитку словесної дії та відкриває

майбутнім педагогам шлях до творчості. Однак зазначена технологія вимагає чіткого визначення етапів роботи та постановки конкретних дійових завдань перед студентами. Зміст завдань з техніки мовлення охоплює відповідні етапи роботи зі студентами:

1) підготовка психофізичного апарату студента до мовленнєвої діяльності (вступне слово педагога, приведення студентом свого зовнішнього вигляду до належного стану, пошук правильного положення тіла, психологічне налаштування на заняття, вібраційний самомасаж);

2) тренаж і розігрів активних органів мовленнєвого апарату (виконання артикуляційної гімнастики);

3) розвиток і постановка професійного дихання;

4) підготовка голосу до звучання (виконання іншомовних лічилок на одному диханні в русі – вправи на гучність, польотність, висоту, витривалість голосу);

5) мовленнєва постановка голосу (виконання вправ і гекзаметрів);

6) робота над відпрацюванням чіткої дикції (виконання абеток і звукосполучень, прислів'їв, приказок, віршованих текстів, простих і складних скоромовок);

7) розслаблення психофізичного апарату студента (виконання спеціальних вправ на розслаблення та відпочинок тіла, подяка одне одному і викладачеві за проведені заняття) [4].

Отже, театральна педагогіка сприяє формуванню у майбутніх учителів іноземної мови добре поставленого голосу, розвиває інтонацію, логіку висловлюваного, що привертає увагу слухача і підтримує її на необхідному рівні, формує в них мисленнєві образи та спрощує обробку інформації. Театральна технологія вибудовує відповідальне ставлення студента до слова, його вчинків словом, до особливих відтінків і виразності словесних і безсловесних дій, що визначають характер кожного моменту педагогічного спілкування, формують іншомовні комунікативні навички роботи в колективі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи викладене, констатуємо, що технологію театральної педагогіки, де закладено весь потенціал мистецтва театру, необхідно впроваджувати у формування особистості майбутнього вчителя іноземної мови, що прагне до саморозвитку, самореалізації, підвищення професійного рівня педагогічної підготовки. Відтак, упровадження студентського

театру істотно доповнює традиційну професійну підготовку у ВНЗ, а саме: розвиває психофізичний апарат (психотехніку) майбутнього педагога, його іншомовні комунікативні, кінестетичні й просторово-організаційні дії, що відбиваються на професійній комунікативній виразності й формуванні інтегративної особистісно-професійної якості фахівця – професійно-педагогічної компетентності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в укладанні комплексу вправ для формування у студентів умінь комунікативної взаємодії засобами театральної педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єлісовенко Ю. П. *Практичне опанування мистецьких основ риторики засобами театральної педагогіки* / Ю. П. Єлісовенко // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 1998. – № 4. – С. 200–207.

2. Закон України “Про вищу освіту від 1 липня 2014 р. № 1556 VII // Відом. Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37/38. – Ст. 16, 36, ст. 2004.

3. Зязюн І.А., Сагач Г. М. *Краса педагогічної дії: навч. посібник* / І.А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К., 1997. – С. 302–304.

4. Лимаренко Л.І. *До питання реалізації компетентнісного підходу в умовах студентського театру* / Л. І. Лимаренко // *Проблеми освіти: наук. зб. / Ін т інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України*. – Київ, 2013. – Вип. № 74, ч. 1. – С. 166–171.

5. Поламишев А. М. *Мастерство режисёра: действенный анализ пьесы* / А.М. Поламишев. – М.: Просвещение, 1982. – 224 с.

6. Серебровская Т.Б. *Формирование профессионально-педагогической компетентности будущего учителя английского языка: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08* / Тамара Борисовна Серебровская. – Оренбург, 2006. – 194 с.

7. Сисоева О.В. *Эстетика праці вчителя* / О.В. Сисоева. – К., 1979. – 48 с.

8. Станиславский К.С. *Моя жизнь в искусстве* / Константин Сергеевич Станиславский. – М.: Искусство, 1983. – 424 с.

9. *Театральная педагогика как средство создания развивающей образовательной среды: образовательная программа повышения квалификации педагогов и руководителей образования*. – Екатеринбург, АМБ, 2005. – 160 с.

10. Чайченко Г.М. *Фізіологія вищої нервової діяльності: посіб. для студентів-фізіологів і психологів* / Г.М. Чайченко. – Київ: Либідь, 1993. – 218 с.

REFERENCES

1. Ielisovento, Yu. P. (1998). *Praktychne opanuvannya mystetskykh osnov rytoryky zasobamy teatralnoi pedahohiky* [Practical mastering of artistic grounds of rhetoric with the means of theatre pedagogy]. *Pedagogy and Psychology of Professional Education*. No. 4, pp. 200–207. [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” vid 1 lypnia 2014 № 1556 VII [Law of Ukraine “About Higher Education” from July, 1 2014 № 1556 VII]. *Bulletin of Verkhovna Rada*. No. 37/38. Articles 16, 36, 2004. [in Ukrainian].

3. Ziaziun, I. A. & Sahach, H. M. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii* [Beauty of pedagogical action]. Kyiv, pp. 302–304. [in Ukrainian].

4. Lymarenko, L. I. (2013). *Do pytannia realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v umovakh studentskoho teatru* [To the question of competence approach realization under the conditions of students’ theatre]. *Problems of Education: Collection of Articles of the Institute of Innovation Technologies and Education Content*. Kyiv, vol. 74 (1), pp. 166–171. [in Ukrainian].

5. Polamyshev, A. M. (1982). *Masterstvo rezhissera: deystvennyy analiz pesy* [Director’s skill: active analysis of a play]. Moscow: Prosveshchenie, 224 p. [in Russian].

6. Serebrovskaia, T. B. (2006). *Formyrovanye professyonalno-pedahohycheskoi kompetntnosti budushchoho uchytelia anhlyiskoho yazyka* [Formation of professional pedagogical competence of future English teacher]. *Candidate of Pedagogic Sciences Thesis: Specialty 13.00.08*. Orenburg, 194 p. [in Russian].

7. Sysoieva, O. V. (1979). *Estetyka pratsi vchytelia* [Aesthetics of teachers’ work]. Kyiv, 48 p. [in Ukrainian].

8. Stanyslavskyy, K. S. (1983). *Moia zhyzn v yskusstve* [My life in art]. Moscow: Iskusstvo, 424 p. [in Russian].

9. *Teatralnaya pedagogika kak sredstvo sozdaniya razvivayushchey obrazovatelnoy sredy: obrazovatel'naya programma povysheniya kvalifikatsii pedagogov i rukovoditeley obrazovaniya* (2005). [Theatre pedagogy as the means to create educational environment: educational program for advanced training of teachers and managers in education]. Ekaterinburg: AMB, 160 p. [in Russian].

10. Chaichenko, H. M. (1993). *Fiziolohiia vyshchoi nervovoi diialnosti* [Physiology of higher nervous activity]. Kyiv: Lybid, 218 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2017